

SGK BİLGİ SİSTEMLERİ

11-SAĞLIK KAYITLARI ve ETİK

SAĞLIK KAYITLARI ve ETİK

Anahtar Kavramlar

- Etik
- Elektronik Hasta Kaydı
- Gizlilik
- Mahremiyet
- Güvenlik

SAĞLIK VE ETİK

- Eski Yunanca'dan gelmekte olan **Etic** sözcüğünün günümüzdeki anlamı, insan tutum ve davranışlarının iyi (doğru) ya da kötü (yanlış) yönünden değerlendirilmesidir.
- Basitçe etik, ahlak konusunda, geçmiş, şu an ve geleceğe ilişkin karar ve eylemlerin dikkatli ve sistematik bir biçimde düşünülmesi ve çözümlenmesi ile uğraşır.
- **Meslek etiği**, meslek grubunu oluşturan bireylerin kendi aralarında ve toplum ile olan ilişkilerini düzenlerken; örgütsel etik, örgütün içinden ve dışından kaynaklanan sorunların çözümünde belirli kurallar getirerek örgüt içi davranış kültürünü tanımlar.
- **Tıbbi etik**, tıp uğraşının değişik yönlerinin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan değer sorunlarının, çatışmalarının tartışıldığı, açıklığa kavuşturulduğu, çözüm yollarının bulunmaya çalışıldığı bir etkinliktir.

SAĞLIK VE ETİK

- Yararlılık İlkesi
- Kötü Davranmama İlkesi
- Özerkliğe Saygı İlkesi
- Aydınlatılmış Onam İlkesi
- Adalet İlkesi

SAĞLIK BİLGİ YÖNETİMİNDE ETİK KURALLARIN ÖNEMİ

- Kurallarda tanımlanmış temel değerler sağlık enformasyon yönetimi misyonunu temel almaktadır.
- Etik kurallar mesleğin temel değerlerini yansıtmaktadır. Ayrıca karar vermede rehberlik edebilecek bir etik kurallar seti oluşturulmuştur.
- Etik belirsizlikler oluştuğunda veya mesleki zorunluluklardan doğan çatışmalar olduğunda, sağlık enformasyon yönetimi meslek elemanlarına yardım eder.
- Etik kurallar sağlık enformasyon yönetimi meslek elemanlarına kamuya karşı da bir sorumluluk verir.
- Sağlık enformasyon yönetiminin misyon, değer ve etik kurallarının yeni çalışma alanlarına uyarlanmasına yardımcı olur.
- Sağlık enformasyon yönetimi meslek elemanları etik olmayan durumlar ile karşılaştıklarında, bu kurallar onlara açıkça anlaşılabilen bir rehberlik seti olur.

SAĞLIK BİLGİ YÖNETİMİNDE ETİK KURALLARIN ÖNEMİ

AHIMA tarafından belirlenen meslek üyelerinin uymaları gereken etik kurallardan bazıları;

- Bireylerin bilgilerinin kullanımında haklarını ve mahremiyetlerini savunurlar ve desteklerler.
- Hastaların yazılı ve elektronik kayıtlarının veya diğer hassas bilgilerinin mahremiyetini sağlarlar.
- Bilginin transferi sırasında gizliliğinin sağlanması için önlem almalıdırlar. Bilginin ifşa edilmesinden her zaman kaçınılmalıdır.
- Bilgisayar, telefon, faks, radyo, tv gibi kitle iletişim araçları yolu ile hizmet sunumu sırasındaki güvenlik riski konusunda müşteri bilgilendirilmelidir.
- İlegal ya da ahlaksız hareketleri reddeder, bunları gizlemez ve bunlara katılmazlar.
- Her zaman mesleki ve etik şekilde davranmalıdır.
- Meslektaşlarının etik olmayan deşifre, ifşa gibi davranışlarına karşı yeterli önlemleri almalıdırlar.
- Meslektaşlarının etik olmayan davranışları karşısında bunlarla baş edebilmek için politika ve prosedürleri bilmelidirler.
- Meslektaşlarını etik olmayan bir davranış içerisinde gördüklerinde yapıcı davranabilmeli, bu durum ile ilgilenmelidirler.

SAĞLIK BİLGİ YÖNETİMİNDE ETİK KURALLARIN ÖNEMİ

- Mesleki bilgilerini artırmak için araştırma, yayın, sunum takip eder; eğitim ve uygulamaları yeterince izlerler. Sağlık bilgi yönetimi konusundaki bilgi düzeyini artırır ve bu bilgilerini meslektaşları ile çalışma, araştırma ve etik alanda paylaşırlar.
- Sağlık bilgi yönetimi etiği ve sağlık bilgi yönetimi konulu temel ampirik bilgileri içeren çalışmaların farkında olur ve bu çalışmalarda bulunurlar.
- Mesleki hile, sahtekârlık durumlarına katılım sağlamazlar.
- Sağlık enformasyon çalışmasını destekleme durumunda disiplinler arası işbirliği geliştirirler.
- Sahip oldukları değerleri, bakış açıları, tecrübeleri ile hastaların kendilerini iyi hissedecekleri kararların alınmasına katkı sağlarlar.

SAĞLIK BİLGİ YÖNETİMİNDE ETİK KURALLARIN ÖNEMİ

Dürüst olmayan davranışları ve davrananları görmezden gelmez, göz yummazlar. Uygunsuz davranışlara örnek olarak;

- Mali ödemeleri kesmek veya artırmak için geriye dönük dokümantasyona izin verme,
- Hekim tarafından tanı konulmadığı halde kodlama yapma,
- Faturalandırılmış prosedürleri doğrulayamayan kodlama yapma,
- Uygunsuz bir hizmeti kodlama, Diğerleri ile çatışmadan kaçınarak yanlış kodlama yapma,
- Kodlama çalışmasının ihmalini fark ettiğinde bununla ilgilenmeme,
- Doktorların lisansları ile ilgili uygun kanallar aracılığı ile bildirilmesi gereken durumları raporlamama,
- Akreditasyon amacı ile doğru olmayan veri kaydı yapma,
- Tamamlanmamış sağlık kayıtlarının gizlenmesi,
- Genetik veya edimsel sağlık bilgisine uygunsuz ulaşmaya izin verme,
- Bir rakip hakkındaki hassas bir bilginin yanlış kullanımı,
- Bireysel gizliliğin ihlali.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Mahremiyet (Confidentiality);

- Kişinin kendine has bilginin kişiler arasında özel ilişkilerle belirlenen biçimidir; genellikle hekim ve hasta arasında oluşur.
- Bu bilgilerin açıklanması kişiye zarar verebilir.
- Esas olan sağlık hizmeti sunan kişiye, kişisel sağlık bilgisinin kontrollü bir biçimde verilmesi ya da bilginin kullanılabileceği şartları ve kapsamı sınırlayan bir anlaşmayla bilginin koruyucusuna yetki verilmesi esasına dayanır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Sağlık Kayıtlarının Gizliliği;

Gizlilik; kişinin kendine ait olan ve erişimi kişinin kendisi tarafından sınırlandırılan bilgilerdir. Kişisel sağlık bilgisinin kontrolü açısından herhangi bir kişinin sahip olduğu hak ve istekleri ifade eder.

- Sistem spesifikasyonları hassas olan bilgisayar kayıtlarının fiziki emniyeti için kullanılacak bilgileri içermelidir.
- Hastane bilgi dosyalarına doğrudan doğruya ulaşmak için on-line terminalleri kullandığı zaman bilgilere ulaşma ile ilgili olarak dikkatle planlanmış kurallara gerek vardır.
- Projenin sistem analizi safhasında hastane personelinden kimin hangi bilgi dosyasına ulaşacağıının tespiti amacıyla dikkatli bir inceleme yapılmalıdır. Kişiyeye özel bilginin korunma kuralları belirlenmelidir.
- Dikkatle hazırlanmış tanıtma kartlarının kullanılması, belli hassas bilgi dosyalarına ulaşmasına yetki verilen kişileri tanımlamalıdır.
- Bilgisayar terminal kilitleme sistemleri, hastanenin belirli yerlerindeki terminallerin bazı bilgi dosyalarına ulaşmasını yasaklamalıdır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Sağlık Kayıtlarının Güvenliği;

Gizlilik; kişinin kendine ait olan ve erişimi kişinin kendisi tarafından sınırlandırılan bilgilerdir. Kişisel sağlık bilgisinin kontrolü açısından herhangi bir kişinin sahip olduğu hak ve istekleri ifade eder.

- Sistem spesifikasyonları hassas olan bilgisayar kayıtlarının fiziki emniyeti için kullanılacak bilgileri içermelidir.
- Hastane bilgi dosyalarına doğrudan doğruya ulaşmak için on-line terminalleri kullandığı zaman bilgilere ulaşma ile ilgili olarak dikkatle planlanmış kurallara gerek vardır.
- Projenin sistem analizi safhasında hastane personelinden kimin hangi bilgi dosyasına ulaşacağıının tespiti amacıyla dikkatli bir inceleme yapılmalıdır. Kişiyeye özel bilginin korunma kuralları belirlenmelidir.
- Dikkatle hazırlanmış tanıtma kartlarının kullanılması, belli hassas bilgi dosyalarına ulaşmasına yetki verilen kişileri tanımlamalıdır.
- Bilgisayar terminal kilitleme sistemleri, hastanenin belirli yerlerindeki terminallerin bazı bilgi dosyalarına ulaşmasını yasaklamalıdır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Sağlık Kayıtlarının Güvenliği;

Erişim kontrolü: Hasta kaydına sahip olma hakkı ve yetkisi bazı ülkelerde yasayla bazılarında ise kurallarla düzenlenmiştir.

Verilerin korunması: Elektronik hasta kayıt sistemi tüm sağlık enformasyonunun tutulması ve birçok kullanıcıya bu enformasyonun sunulması için pek çok kaynak sistemlerinin kullanılmasını gerektirir.

Verinin bütünlüğünün sağlanması: Veri bütünlüğü herhangi bir yeni veri girişinde ilk verilerin ve içeriğinin değiştirilemeyecek şekilde muhafaza edilmesi demektir.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Sağlık kayıtlarının güvenliğinin sağlanabilmesi için:

- Sistem uygulanabilir olmalıdır.
- Paydaşlar tarafından kolaylıkla erişilebilmelidir.
- Güvenlik hedefleri açıkça tanımlanmalıdır.
- Politikada açıklanan konular doğru bir şekilde tanımlanmalıdır.
- Kuruluşun konumunu açıkça göstermelidir.
- Politikanın savunmasını yapılmalıdır.
- Politikanın uygulanma koşulları açıklanmalıdır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Kişisel sağlık kayıtlarının güvenliğinin sağlanması amacıyla; Sağlık Bakanlığı'na bağlı bütün kurum ve kuruluşlarda (merkez ve taşra teşkilatları, hastaneler, sağlık ocakları, aile hekimleri vs.) hasta sağlık bilgisinin mahremiyeti hususunda uyulması gereken temel kurallar ise şunlardır:

- Veri güvenliği konusunda üç temel prensibin göz önüne alınması gerekmektedir. Bunlar; gizlilik, bütünlük ve erişilebilirliktir.
- Kurumda kimin hangi yetkilerle hangi verilere ulaşacağı çok iyi tanımlanmalıdır. Rol bazlı yetkilendirme yapılmalıdır ve yetkisiz kişilerin hastanın sağlık kayıtlarına erişmesi mümkün olmamalıdır.
- Sağlık kayıt bilgileri hastaya aittir. Yetkilendirilmiş çalışanlar ancak kendisine kayıtlı olan hastaların sağlık kayıtlarına erişebilmelidirler. Ancak hastanın yazılı onayı ile diğer sağlık çalışanları bu veriye erişebilirler.
- Hasta taburcu olmuş ise hiçbir kurum çalışanı hastanın sağlık kayıtlarına erişemez.
- Hastanın rızası olmadan hiçbir çalışan sözle de olsa hasta sağlık bilgilerini hastanın yakınları dışında üçüncü şahıslara ve kurumlara iletmez.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

- Hasta sağlık bilgileri ticari amaçlı olarak da üçüncü şahıslara iletilemez. Hastanın kullandığı ilaçlar, diyet programları vs. buna dahildir.
- Hasta dosyasının bir kopyası hastaya teslim edilmelidir. İlgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla hiç bir hasta kaydı, elektronik veya kağıt ortamında üçüncü kişi ve kurumlara verilmemelidir.
- Hastanın dosyasının izlenmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Örneğin; hasta dosyalarının gelişigüzel ortada bırakılmaması, bilgisayar ekranının başkalarının okunabilecek şekilde bırakılmaması gibi.
- Telefon ile konuşurken hasta ile ilgili mahrem bilgilerin üçüncü şahısların eline geçmemesine azami özen göstermelidir.
- Bütün hasta sağlık kayıtları fiziksel olarak korunmuş mekanlarda saklanmalıdır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

Sistem Güvenliği : Veriye erişirken dört temel prensibin izlenebilirlik, kimlik sınama, güvenilirlik ve inkâr edilememenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Veriye erişebilecek kişiler;

- Hasta kendi verisine ancak kayıtlı olarak online erişim sağlayabilmelidir.
- Bir aile hekimi ancak kendisine kayıtlı olan hastaların elektronik sağlık kayıtlarına erişebilmelidir.
- Hastanedeki yetkilendirilmiş sağlık çalışanları ise, ancak hastanın giriş tarihinden, taburcu olana kadar geçen zaman içerisinde ve ancak hasta kendisi ile ilgili sağlık kayıtlarının erişimine yazılı olarak onay vermiş ise hastanın elektronik sağlık kayıtlarına erişebilmeli. Ve bu da “geçici bir süreliğine” olmalıdır.
- Sistem yöneticilerine de bir güvenlik katmanı konulmalıdır. Bunun için veritabanı yazılımının gelişmiş güvenlik yönetimi özellikleri kullanılmalıdır.
- Gerektiğinde saat ve/veya gün bazında belirlenen bir süre için bazı kullanıcı ve istemci makinelerin sisteme oturum açmalarına kısıtlama getirilebilmelidir.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

- Aynı kullanıcı kodu ile aynı anda birden fazla oturum açılmasına izin verilmemelidir.
- Eğer hasta, herhangi bir sağlık çalışanının elektronik sağlık kayıtlarına erişmesini istemiyorsa, sağlık çalışanı ilgili dosyayı okuma hakkına kavuşmamalıdır. Fakat sağlık çalışanı muayene sonuçlarını hastanın veri tabanına aktarabilmelidir.
- Sadece yetkisi olan kullanıcılar için veri girişi ve/veya verinin elde edilmesi için erişim izni verilmelidir. Birçok kullanıcının veri tabanında sadece belirli bir veri setine erişim yetkisinin denetlenebilmesini sağlamak için çok katmanlı denetim mekanizmaları olmalıdır.
- Veri tabanında tutulacak verilerin tutarlılığı tam ve kesin bir şekilde sağlanmalıdır.
- Bunu sağlamak için en azından, veri onay (validation), çapraz sorgulama (crosschecking) ve mükerrer kayıt önleme gibi ölçütler uygulanmalıdır.
- Yönetimsel analizler yapmak için veri tabanındaki veriler bir yerden başka bir yere aktarılırken, kayıtlarda bulunan kişisel kimlik tanımlayıcıları kayıtlardan çıkartılmalı ve analizler hasta ile hastalık bilgilerini eşleştirmeden yapılmalıdır.

SAĞLIK KAYITLARININ GİZLİLİĞİ, GÜVENLİĞİ VE MAHREMİYETİ

- Kullanıcı aktiviteleri (yapılan tüm işlemler ve erişimler) izlenebilmelidir. Veri tabanı üzerinde yapılan şüpheli işler denetlenebilmelidir. Sistemin hem etkin bir şekilde yönetilmesi, hem de yetkisiz erişimlerin engellenmesi ve izlenmesi anlamında gelişmiş bir kontrol mekanizması olmalıdır. Sistem, hangi kullanıcının sistemin hangi kısmına ne zaman ve nereden eriştiğine dair (zaman damgası-date stamp, işlem, kullanılan istemci bilgisayar tanımı gibi bilgileri de içeren) kayıt tutmalıdır.
- Sistem yöneticilerinin kimlik tanımlama ve doğrulaması için X.509v3 uyumlu sayısal sertifikalar kullanılmalıdır. Sayısal sertifikaların güvenli depolaması için akıllı kartlar veya usb token cihazları kullanılmalıdır.
- Sertifika tabanlı kimlik doğrulama yapılmadığı halde password ve hasta tabanlı kimlik doğrulama yapılmalıdır. Sistemlere erişim için tek yönlü şifreleme algoritmaları kullanılmalıdır.
- Kurum içerisinde veya Kurum ile başka ağlar arasındaki tüm haberleşme şifreli yapılmalıdır. Bütün iletişim VPN ve Açık Anahtar Alt Yapısı (PKI) teknolojilerini kullanmalıdır.
- Hastanenin en yüksek seviyedeki yönetimi çok büyük önem vererek, kişiye özel bilgilerin gizliliği ile ilgili olan kuralların sıkıca uygulanmasını temin için olumlu işlemlere başvurmalı ve bu kuralara uymayanları cezalandırmalıdır.

ELEKTRONİK SAĞLIK KAYITLARI VE YASAL DÜZENLEMELER

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin bazı maddeleri;

- Kayıtları İnceleme Hakkı:
- Kayıtların Düzeltmesini İsteme Hakkı:
- Bilgilerin Gizli Tutulması:
- Mahremiyete Saygı Gösterilmesi:
 - a. Hastanın, sağlık durumu ile ilgili tıbbi değerlendirmelerin gizlilik içerisinde yürütülmesini,
 - b. Muayenenin, teşhisin, tedavinin ve hasta ile doğrudan teması gerektiren diğer işlemlerin makul bir gizlilik ortamında gerçekleştirilmesini,
 - c. Tıbben sakınca olmayan hallerde yanında bir yakınının bulunmasına izin verilmesini,
 - d. Tedavisi ile doğrudan ilgili olmayan kimselerin, tıbbi müdahale sırasında bulunmamasını,
 - e. Hastalığın mahiyeti gerektirmedikçe hastanın şahsi ve ailevi hayatına müdahale edilmemesini,
 - f. Sağlık harcamalarının kaynağının gizli tutulmasını, kapsar. Ölüm olayı, mahremiyetin bozulması hakkını vermez.

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ SORUMLULUKLARI

- **Sağlık Kurumlarında Kayıtlara İlişkin İdari Sorumluluklar**
- **Hizmet Kusuru;** Yönetimin, kamu hizmetinin uygun ve düzenli biçimde sunulması görevi bulunmaktadır.
- **Kişisel Kusur;** Sağlık hizmetlerinin yürütülmesi sırasında sağlık çalışanlarının işlediği şahsi suçlardır.

Washington'da 2002 yılında yapılan Dünya Hekimler Birliği (DHB) Genel Kurulu'nda "Dünya Hekimler Birliği Sağlıkla İlgili Veritabanlarına İlişkin Bildirge" kabul edilmiştir. Buna göre hekimlere de kayıtların gizliliği, mahremiyeti konusunda ciddi sorumluluklar yüklenmiştir. Aşağıda bu bildirmede yer alan önemli hususlar verilmiştir.

- Gizlilik hakkı kişilere, kendileriyle ilgili bilgilerin kullanımı ve açıklanmasını denetleme hakkı verir. Bir hastanın kişisel sağlık bilgileri, hekimin mesleki gizlilik yükümlülüğü ile güvenceye alınır.
- Mesleki gizlilik, tıbbi uygulamaların merkezinde yer alır ve hasta-hekim ilişkisinde güven ve bütünlüğü sağlamak için başlıca koşuldur. Kendilerine ilişkin bilgilerin gizliliğine saygı gösterileceğini bilmek, hastalara her türlü kişisel bilgilerini hekimleriyle paylaşma rahatlığı verecektir.

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ SORUMLULUKLARI

- Bu ilkeler, 1947'de DHB'nin kuruluşundan bu yana oluşturulan DHB Bildirgeleri ile uyum içindedir. Özellikle aşağıdaki Bildirgelerin vurguladıkları göz önünde tutulmalıdır.
- Lizbon Bildirgesi: Sağlık hizmeti ve tıp eğitiminin her aşamasında, hastanın onuru ve gizlilik hakkına saygı gösterilecektir.
- Cenevre Bildirgesi: Hekimin, hasta öldükten sonra dahi hasta hakkında tüm bildiklerini kesinlikle gizli tutma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Helsinki Bildirgesi: Tıbbi araştırmalarda hastanın yaşamını, sağlığını, gizliliğini ve onurunu koruma görevi hekimindir.
- Araştırmaya katılanların gizlilik haklarını korumak ve çalışmanın araştırmaya katılanın bedensel ve zihinsel bütünlüğüne ve kişiliğine etkilerini en aza indirmek için her önlem alınmalıdır.
- Kişisel sağlık bilgilerini toplamanın birincil amacı, hastaya sağlık hizmeti sunmaktır. Veritabanları hastanın sağlığıyla ilgili tüm kayıtları ya da belli bir hastalığa ilişkin bilgileri içerebilir.